

EESTI ÜLIÕPILASTE OSAST KIRJANDUS- JA
RAHVALUULETEADUSES 19. SAJANDIL

E. L a u g a s t e

Jaan Bergmann on kindlasti neid mehi, kes eesti o m a poetikast ja värssiõpetusest sügavalt huvitusid, ja seda õige mitmel põhjusel: teoreetilisest vaatenurgast, veel enam ehk praktilise luuletajana ja luule tõlkijana, veel ka sel põhjusel, et tema ette kerkinud kahtlejaile tõestada, kuidas eesti keel on sobiv koguni raskete kreeka eepiliste luuleteoste edasiandmiseks. Selleks tõlkis ta gümnaasiumiõpilase-na Tallinnas kreeka keelest Homerose "Iliast" parodeeriva heksameetrilise poeemi "Batrahomyomahhia". Gümnaasiumiaeg Tallinnas andis noorele kirjandusehuvilisele võimaluse süveneda antiik- ja saksa klassikalisse luulesse, ühtaegu eeldas tõlketöö ka lähedast kokkupuudet värsiteooria kirjandusega. See kõik oli omakorda ettevalmistuseks hilisemale tegevusele eesti värssiõpetuse probleemidesse süvenemisel, pidades silmas ka regilaulu. Gümnaasiumipõlves proovis ta esmakordselt kirja panna oma kodukihelkonna Kolga-Jaani juba kadumise tunnuseid sisaldavat vana rahvalaulu. Temapoolne soovitus rahvaluulet kunstluulele eeskujuks võtta, näib ilmutavat ka Kreutzwaldi mõjusid, küllap ka Hurda omi (vt. luuletust "Vanna kannel").

1877. a. sai Bergmannist Tartu ülikooli üliõpilane, ta jätkas luuletamist ning tegelemist luuleteoreetiliste küsimustega. Siin sai ta lisaks tõukeid rahvusliku ärkamise tegelastelt, eriti kontaktis Eesti Kirjameeste Seltsiga, selles kõigepealt Jakob Hurdaga.

1878. aasta kujunebki Bergmannile pingeliseks ja tulemuslikuks aastaks. Sel suvel sai teoks juba 1876. aastal katsetelisel alustatud Kolga-Jaani laulude üleskirjutamine Hurda otsesel soovitusel. Hurt tsiteeribki noore Bergmanni aruandelaadlist kirja, millest tähelepanu väärivad järgmised momendid. 1876. a. vähesed kirjapanekud olevat tehtud Rudolf Kalda õhutusel. Tulemuseks olid vaid mõned fragmendid, mis

kõos Kolga-Jaani kihelkonnakoolmeistri Kristjan Grau üleskirjutustega R. Kalda vahetalitusel läkitati Hurdale, kes selle laskis oktavformaadis kõita. Vihik leidub kirjandusmuseumi rahvaluuleosakonnas šifri all "Kolga-Jaani laulud" I, sisaldades 19 + 6 teksti. Järgnevalt juba Hurda nõuandel töötas Bergmann suuri takistusi ületades läbi siiski kogu kihelkonna, saagiks hulk häid laule, eriti kolmelt silmapaistvalt laulikult. Eriti on põhjust esile tõsta Rõõt Meielilt saadud ainestikku, 120 laulu, millele lisandub R. Grau 15 üleskirjutust; sellelt laulikult siis üldsummas 135 teksti (1). See kvartformaadis vihik on signeeritud "Kolga-Jaani laulud III". Tiitellehel: "Eesti rahvalaulud Kolga-Jaani kihelkonnast Viljandimaalt. Kirjutatud aastal 1878 Jaan Bergmann, stud. theol." Esimene tekst on dateeritud 21. juunil 1878. Viimane laul kannab numbrit CCLXVIII. Hurda lugemist mööda on Bergmann kirja pannud 271 laulu (2). Siin tuleb õiendada hinnang, mis leidub akadeemilise "Eesti kirjanduse ajaloo" II köite (1966) lk. 562 ja "Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis" (Bergmanni all), kus öeldakse, et Bergmann on kirja pannud üle 300 teksti. Kuna Hurt on juba õige arvu kindlaks teinud, siis ei maksaks teaduslikes väljaannetes ja teatmeteostes kasutada enam ebamääraseid andmeid.

Ka oli Bergmann kohaliku murraku tundjana "Vana kandle" II osa redigeerija oma Peterburis töötamise 1883. aastal (3).

Et Bergmann on Kolga-Jaani kuulsaima lauliku Rõõt Meieli laulude peamine kirjapanija, siis mõni sõna laulikust.

Rõõt Meiel, sünd. Ott, Oti Hansu tütar Oti külast Kolga-Jaani kirikuvallas, nägi maailmavalgust 3. (15.) septembril 1803, abiellus 1824. a. Hans Meieliga Soosaare vallas Purtsi talus, kus oli algul vaid minia, siis 33 aastat perenaine. Leseks jäi ta juba 1866. a. V. Reiman, kes kirjutas temast nekroloogi (5), mis on esimene eesti rahvalaulikute kohta üldse, lisab temast veel mõned andmed, ka selle, et ta oma väärtuslikud laulud laulis Jaan Bergmannile, kelle vahendusel need "Vanas kandles" ka avaldati. Surres novembris 1897 oli 94-aastane Rõõt Kolga-Jaani vanim elanik (4). Surnud on ta 21. nov. (3. dets.) 1897 (5).

1878. aastal, siis juba teisel üliõpilasaastal esines J. Bergmann 3. jaanuaril Eesti Kirjameeste Seltsis ettekandega "Luuletuskunst. Lühikene õpetus luuletuste koorest", kus

lühidalt selgitatakse luulekunsti olemust, värsitüüpe ja rütmi moodustavaid tegureid. Ettekanne ilmus ka trükis (6).

Ilmunud artikli järgi algab käsitus luulekunsti ise-loomustamisega. See olevat "kenaduse kujutus keele läbi". Luuletaja üleolek seisneb selles, et luuletajale on "luulet" hoopis rohkem antud kui muile su-relikkudele, "ja pääle luule veel võim seda, mis laul ette kujutas, luuldel loodud lõbusel sõnal teiste teada anda, nii et need sedasama tunnevad ning mõtlevad, mis luuletaja luuleski. Seega on luulekunst: haritud võim luulelt saadud ning luuldel kujutatud kenadust keele läbi sellel kombel ilmsiks teha ning kujuks kududa, et ka teiste laul teda iluduseks peab ja luuldena tunneb ning maitseb. Aga ka sügavast mõtetest ei tohi luuletusel puudu olla, sellepärast peab luuletaja ise ka väike mõttetark olema, et ta iludust luules mitte tulu toomata ei unustaks." Ja edasi arutleb autor veel - mitte ainult inimese enese mõtted ja tõekspidamised pole luuletuse loomise küllaldane alus, vaid luules peavad peegelduma ümbritsev elu, tööd, püüdlused, loodus, kõik inimesele ja tema elule vajalik. Ain-saks erandiks see, mis luule mõjul surnust elavaks tõusta ei suuda. Seega on luulekunst "elu ise puhtu-ses pununud ja keele kenaduses avaldatud". Seega on muidugi esile tõstetud kujundi väärtus. Luuletaja saab olla ikkagi see, kellel on vastavaid eeldusi rohkem kui muudel kaaskodanikel. Oma ai-ned valib ta elust, oma ümbrusest, ja teeb seda oma elamus-te vahendusel keelelises vormis. Siit järgneb nagu iseen-dast kaks külge - sisu ja vormi seos, Bergmanni sõnastu-ses tuum ja koor.

Koor ei ole selles ühtsuses teisejärguline, see aitab sisul mõjule pääseda.

Rütm tekib ja sõltub silbi struktuurist. Silpe on ees-ti keeles pikki ja lühikesi, kord ker-ge, kord raske rõhuga. Rõhuline silp on raske, ol-gu see siis loomult pikk või lühike. Ja otsus: "Üks i rõhu pääle vaadates võime Ees-ti keeles veerevaid värssisid luua ning ilmale tuua." Lisatagu: nii

on see küll luuletajate loomingus, teisiti aga rahvalaulus, kus silpide pikkusel on esma-, sõnarõhul teisejärguline tähtsus.

Edasi selgitab Bergmann: rõhuliste ja rõhutute silpide vahelduses tekib v e e r e e . r ü t m (rhythmus), mis koosneb tõusust ja langusest. Tõus seostub sõna rõhu, langus rõhuta või väherõhuliste silpidega. "Tõus aga võib ainult ühe silbi pääl olla, kuna mõõn ü h e ja k a h e ja vahest harva kolme silbi pääl aset võib leida, see on, iga värssi-jala kohta arvatud. Värssi-jala märkidest pannakse v e e r d e - k u j u k o k k u . " Märkidena kasutatakse: \smile kerge mõõnasilp (sõnarõhuta); $-$ raske mõõnasilp; \frown raske tõususilp (pearõhuline).

Edasi tutvustab ta värsirütmitüüpe: 1. t r o h h e u s (trochäus, jooksik) $\frown\smile$ (vata); 2. j a m b (jambus, viskaja) $\smile\smile$ (kas näed; toho); 3. d a k t ü l (daktylus, sõrmiline) $\smile\smile$ (polele, laulage); 4. a n a p e s t (anapästus, vastik) $\smile\smile\smile$ (aga, nüjd; ega meid); 5. s p o n d e u s (spondeus, aste): a) $\frown -$ (paks põsk); b) $- \frown$ (hurr-jah); d) $\frown \frown$ (mis eest; tõppäev). Peatus värssi keskel (tsesuur) kannab temal nimetust l õ i g e . Edasi selgitab ta veel nende olemust ja kasutamise võimalusi eesti luules.

Trohheust peab autor eesti luulele kõige loomulikumaks, sest eesti keeles seisab pearõhk esimesel silbil, kaarõhud kolmandal ja viiendal. Nii on see rahvalauluski, aga seal leidub siiski järgmisi rütmihikuid (veerde-põhikujusid):

Sõua, laulik/ lausa suuga.

Ja kui daktülid sekka astuvad, tekivad järgmised rütmihikud:

- a) Tähele/ minagi/ lähen
- b) Kaugel/ on, kaugel/ nähike
- d) Tungib/ Kalevi/ tunnistus
- e) Ehk/ tahad, marjuke/ magada

Samas konstateerib Bergmann, et rahvalaulule on trohheiline rütm kõige loomikum. Jamb rahvalaulus puudub. Nagu näeme, satub autor raskustesse kolmesilbiliste sõnade ees. Arutlus on puhtteoreetiline, pole tähelepanu all olnud laululine ettekanne. Nii tehakse vahel tänapäevalgi, ja te-

ooria kaldub kaugemale asjast enesest.

Pikalt peatub Bergmann alliteratsioonil, mida ta õigusega arvab eesti luules genuiinseks. Regilaulus moodustab see ühe põhikomponendi. Alliteratsioon tekib, kui värsis tõususiibid (mõeldud on sõna esimest ja kolmandat silpi) algavad sama konsonandiga (umbhäälelisega). "Mitu korda seisvat algustähte aga hüütakse s a m b a k s" (praegu nimetame a h e l a k s). Ta peab võimalikuks nimetada alliteratsiooni ja assonantsi s a m m a s r i i m i k s, sest sel sõnaalguliste häälikute kordusel on ju riimi tunnused. See on esmakordne juhtum eesti luuleteoorias, kus alliteratsiooni nimetatakse üldse riimiks (sammasriimiks). Hljem on hakatud seda nimetama a l g r i i m i k s (7).

Iseloomulikult vahelduvad kahe-, kolme- ja neljasambalised värsid (praegu ütleme 2-, 3- ja 4-lülilised ahelad). Kõige rohkem olevat kaheambalisi värsse (61 %). Sambad asetsevad kas mõlemal pool või ainult ühel pool lõiku (tsesuuri):

Leski võttis kana kaissu,

Pistis tedremuna põue.

Vähem on kolmesambalisi (26 %):

Tulge, künkad, tunnistama.

Nagu eelnenud näitest selgub, arvestab Bergmann ka kaasarõhulisi silpe. Neljasambalisi on üksnes 8 %. Siin on kas kõik tõusud samakonsonandilise algusega või grupeeritud 2 + 2, esinevad kas järjestikku või vahelduvalt:

Võtab yihu võltsi yallast

Näitab kuju kulla nägu

Seisab seitse kalmu küngast

Ka mitu värssi kõrvu võib alata sama konsonandiga. Alliteratsioonita värsse on 5 %. Alliteratsioon rahvalaulu esituste kaudu on kandunud ka kunstluulesse.

Assonants tekib samade vokaalide kordumisest värsis sõnade algul. Kõige kaunimini kõlab alliteratsioon koos assonantsiga:

Sundis suvel sõudevaida

Lehekesi lehvimaie.

Tuleb veel tähele panna, et ta peab alliteratsioonishe-la lülide hulka kuuluvaks vokaalijärgset konsonanti, nagu on viimases näites.

Ka eri konsonandi järgseid vokaale loeb ta assonantsiks:

Tõbi võtab õrnad ära

Järgneb veel pikk arutlus riimist ja märkmeid luuletuste keele kohta. Sõnad olgu valitud, ei tohi olla asjatuid paiksõnu, iga komponent asugu oma kindlas paigas.

Bergmann kasutab näidismaterjalina "Kalevipoega", sealt on võetud ka statistika materjal. Rahvapärasel ainekul baseerub E. Laugaste uurimus alliteratsioonist, kus leidub ka võrdlusmaterjale "Kalevipojast" (8), seepärast seda siin ei käsitleta.

Küll aga tuleb veel kõnelda ühest terminist, mis samas artiklis selgesti välja ei tule, kuid leidub sama koosoleku protokollis (9). Sel koosolekul kõneles ta luulest (l u u l d e s t), selle eksistentsist eesti vaimupõllul, selle olemusest ja tähendusest. Vana eestikeelne sõna, mis "viletsuse vihmal meelest ära ununud". Nähtus ise olevat lõbustaja ning "armsaks tegija ja vaimu rikkuse ning osavuse ilmutaja." Ettekandes selgitati ka vahet r a h v a luulde ja k u n s t luulde vahel. Esimene olevat rahvalik, kareda koore, aga sügava sisuga, teine kunstlik, sileda koorega, aga osalt lahja sisuga. Ta mainis luulerikkaid rahvaid, pöördus siis soomlaste kaudu eestlaste juurde. Nende rahvaste luulerikkusest annab tunnistust kõigepealt rahvaluule, nende kunstluules on aga vähe tõsist oma vaimuvara. Kahjuks on aga r a h v a luule ununemas. Luuletajad pangu aga r a h v a l u u l e t paremini tähele.

Siit võime juba välja lugeda rahvaluule kui termini kasutuselevõttu, muidugi värssloomingu sisus. Suulise rahvaloomingu sisus laiemalt hakkas seda terminit kasutama veidi noorem kaasüliõpilane M. J. Eisen, kes ka 1880. aastate algul hakkas koguma rahvaluulet, eriti muistendeid ja mõistatusi. Rahvaluule mõistes kasutas Hurt terminit v a n a v a r a (sünonüümidena r a h v a t e a d u s ja folklore, lauludel runo, regivärss), seda täiesti järjekindlalt. See nimetus on ka käsikirjakäidete tagaküljel. Kui 1893. a. tehti ettepanek (Eisen) asendada vanavara terminiga r a h v a l u u l e, vaidles Hurt sellele otsustavalt vastu esijoonel motiivil, et r a h v a p ä r a n e on vanavara, r a h v a l u u l e aga tuletis (10). Ometi läi eestikeelse terminina folkloori kõrval läbi rahvaluule kõigi liikide, koguni suulise traditsiooni tähenduses. Eisen kasutas seda oma uurimustes, üleskutsetes ja aruannetes ning see on praegu tunnustatud eestikeelne termin.

Bergmanni alustatud värsiõpetuslikke küsimusi jätkab Ado Grenzstein 1879. aastal teoses, mis on tema käsitluses üsna kõrvaliseks jäänud. See on "Koolmeistri käsiraamat". Selle teose lk. 52 - 53 leidub artikkel "Paar sõna rahvalaulude ilust". Grenzsteinisse suhtutakse inertsi mõjul ikka kuidagi tõrjuvalt, kuigi ajaline kaugus peaks olema meid õpetanud teri sõkaldest eraldama, siis leiaksime, et tal, Grenzsteinil, on oma kindel osa ka folkloristika ajaloos rahvaluule kogumise ja väljaandmise küsimustes ja rahvaviiside kogumisel, väljaandmisel ning kasutamisel (11). Tõukeid selle kirjutise tekkimiseks on andnud ka J. Bergmanni siin vaadeldud värsikäsitus. Mainitud kirjutises analüüsib Grenzstein vist küll esimesena rahvalaulu kujundit laulu põhjal "Kuldkapja kõrvike". Autor peab rahvalaulude suurimaks iluks nende luulerikkust, sügavat mõtet kui ka vormi. Selline lähetealus on ju ka Bergmannil. Grenzstein täpsustab: "Iseäranis ilurohked on Eesti rahvalaulud oma välimise koore poolest, mida meie siin ühe näituse kallal tõendada tahame." Viidates Bergmanni siin tutvustatud artiklile lisab ta, et ta seal käsitletud küsimusi korrata ei kavatse.

Ta alustab kordustest (repetitio), siin praktiliselt kõne all epitseuksis (epizeuxis), mille kaudu kuulaja tähelepanu teritatakse. Analüüsitavast tekstist leiab ta inversiooni (tropus:inversion). Esimene värss moodustab apostroofi (apostrophe, Anrede). Kolm esimest värssi kokku moodustavad hõiskamise või hõikamise (exclamatio, Ausruf). Viies rida sisaldab ülepaisutatud kiitust, hüperbooli (hyperbole). Leidub ka sidesõna puudusi, asündetoni (asyndeton), et mitte asjatult juba olemasolevat korrata. Värsid 1, 2 ja 6, 7 sisaldavad värsialgulist kordust, anafoori (anaphora). Kuna värss-värsilt paisub hobuse kiitus, leiab Grenzstein siit kliimaksit (klimax). "Kuldkapja" ja "kuld kannusid" on "ilus ehitaja omadussõna" - epiteet (epitheton). Rõhkesti on alliteratsiooni ja assonantsi, mis kuulub ju ka eufoonia (euphonia) alale. Ilu peitub ka selles, et iga mõte on kahe värsi kaudu väljendatud, nagu seda tunneme ka heebrea kirjandusest. See on, nagu alliteratsioongi, regilaulu põhitunnus, parallelism (Gedanken-parallelismus). Need kõik on kaunid kujundid. Ja just see kujundiilu teeb tagasihoidliku sisuga laulu kauniks rahvalauluks.

Samas "Koolmeistri käsiraamatus" annab Grenzstein ka kolm vanasõna koos nende sisu ja funktsiooni analüüsiga, es-

makordsest sellisena eesti rahvaluuleteaduse ajaloos. Need vanasõnad on: 1. Ema annab lapsele küll rinna suhu, aga meelt ei või ta temale mitte pähä panna. 2. Mis tema teise inimese hädast teab. 3. Rääkimine on hõbe, vaitolemine kuld.

J. Bergmanni töö jäi pikka aega küllalt ulatuslikuks ja ületamatuks eesti poeetika käsitleseks, oli kõige eelnevaga võrreldes tubli samm edasi. Eriti õnnestunud polnud järgnev K. Petersoni õpik. G. Suitsu mitme semestri jooksul peetud loengud eesti poetikast jäid aga trükkis ilmumata. Kõik see ja hilisem nõuab juba eri käsitlust.

Sama 70. aastate lõpu ja 80. aastate eestlastest üliõpilaste rühm pidas mõnevõrra silmas ka Soomes tehtavat. Soovitud kontakti leidsid nad varsti ja mõned neist püsisid soomlastega suhetes aastakümneid. Informatsioon rahvakultuuri alal Soomes tehtavast saabus Tartusse üsna lünklikult. Oli vaja oma silmaga näha, mida ja kuidas töötatakse Soome Kirjanduse Seltsis. Otsekontakti võtmise võimaluse said samad üliõpilased 1880. aastal Tallinnas, kuhu olid laulupeole ilmunud kolm soome teadlast: prof. J. R. Aspelin, dr. H. Appelgren ja noor keeleteadlane O. A. F. Lönnhohm (Mustonen). Neist viimane tegigi ettepaneku osa võtta Soome Kirjanduse Seltsi 50. a. juubelist 1881. aastal Helsingis. Selleks moodustati 12-liikmeline delegatsioon, kuhu arvati ka üliõpilased A. Mõtus, J. Bergmann, H. Treffner, M. J. Eisen. Eesti Kirjameeste Selts, kelle liikmeskonda nad kuulusid, saatis ter vitusena M. J. Eiseni äsja valminud luuletuskogu "Eesti luuletused", pühenduseksemplar kuldtrükkis (12). "Eesti kirjanduse ajalugu" II, lk. 551 konstateerib, et "mõnevõrra tutvuneti /neil aastail/ soome luulega," rõhutades, et tutvus oli tagasihoidlik. Kui aga arvestame, et töö tegijaid oli vähe, siis tuleb saavutatutki kõrgelt hinnata. Ilmus ju 1891-1898 endise Tartu üliõpilase M. J. Eiseni tõlkes "Kalevala", mida võib julgesti pidada sel ajal silmapaistvaks saavutuseks. Soome Kirjanduse Seltsi juubelist 30. VI osavõtvaist üliõpilastest pidas Aleksander Mõtus, eesti üliõpilasorganisatsioonide loomise eest võitleja ja eesti üliõpilastele saksa üliõpilastega võrdsete õiguste taotleja, hilisem koolmeister Vladimiris, soomekeelse kõne Tartu suurkooli eestimeelsete üliõpilaste poolt. Selles kõnes ütles ta muuseas: "See on kui päike, mis paistab rõõmuks ka eesti rahvale." Seegi ettevõtte tõi kasu eesti rahvusliku kultuuri arenemi-

sele ja andis ka julgust võitluseks baltisaksa üliõpilaskonna survepoliitika vastu.

Olgu käesolev vaid üheks näiteks üliõpilaste osast eesti kultuuri ja teaduse arendamisel.

Kirjendus. Märkused

1. Eskõne. 22. VII 1886. - Vana kannel II. Trt., 1886, lk. V - VII.
2. Vana kannel II (1886), lk. IX.
3. Vana kannel II, lk. IX - X.
4. R e i m a n , V. /Rõõt Meijel/. Postimees, 1897, 27. XI, nr. 265.
5. V. Reimani andmeil. Surmadaatum Eesti NSV Vabariikliku Perekonaseisuvallitsuse kirjas Kirjandusmuuseumile. Selles kirjas on antud sünnipäevana 28. sept. (10. okt.). - KM RO RKM I, 14. 71.
6. Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1878, lk. 36 - 48, prot. lk. 2 - 3. Kokkuvõttest protokollis järeldub, et ettekande tekst on "Sõnakene luuldest" ("Sakala Lisal." 1878, nr. 3), vt. ka V. Mälk (Eesti Kirjameeste Seltsi osast ..., lk. 131), V. Mälgu järgi kirjutab "Eesti kirjanduse ajalugu" II (1966). "Luuletuskunst" (ilm. EKS-i aastar.) on eri artikkel eesti prosodiast ja kujundist, moodustades olulise järgu eesti poeetika ajaloo, oli siia maani käsitlemata.
7. Terminit algriim kasutab S. Kutti, O. Looritsa ja H. Tampere antoloogias "Valimik eesti rahvalaule" (1935), lk. 117 jm. ja E. Laugaste "Eesti kirjanduse ajalugu I. Eesti rahvalaule" (1946), lk. 35. Seda kasutas ka G. Suits oma loenguis ja seminarides. Mõiste algriim ei ole kahjuks J. Põldmäe leiutatud (nagu ta ise arvab siseretsensioonis ENE-le) ja temalt olevat siis omastanud E. Laugaste (vt. "Looming", 1981, nr. 7, lk. 1017, allm. 51). Nagu siit nähtub, kasutas E. Laugaste seda juba ammu enne, pidevalt tänapäevani, oma üldkursuse loenguis, mida ju J. Põldmäe kah kuulab.

8. L a u g a s t e , E. Sõnaalguline ja sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. - Eesti rahvalaulu struktuur ja kujundid. I. - Tõid eesti filoloogia alalt II. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised. Vihik 234. Trt., 1969, lk. 1 - 356.
9. Eesti Kirjameeste Seltsi XIII koosoleku protokollist 3. ja 4. jaanuaril 1878. - Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat VI. Trt., 1878, /protokollide osa/, lk. 2 - 3.
10. L a u g a s t e , E. Eesti rahvaluuleteaduse ajalugu I. Trt., 1963, lk. 376.
11. L a u g a s t e , E. Ajakirjanduse abist eesti rahvaluule kogumisel 19. sajandi teisel poolel. - Läbi kahe sajandi. Tln., 1971, lk. 141 - 155; Grenzstein, A., Kaske! - Eesti Postimees, 1876, nr. 25, lk. 193 - 194; K o l k , U. A. Grenzstein kui naturaalse rahvaviisi propageerija. - Edasi, 1981, nr. 59. Gr. sai kõrghariduse Viinis.
12. M. J. Eiseni elu ja töö. Trt., 1939, lk. 52 - 59. - T u g l a s , F. Eesti Kirjameeste Selts. - Teosed, 5. köide. Tln., 1956, lk. 132 - 133.

DER ANTEIL DER ESTNISCHEN STUDENTEN AN DER FÖRDERUNG
DER LITERATURWISSENSCHAFT UND VOLKSKUNDE
DES 19. JAHRHUNDERTS

E. Laugaste

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die vorliegende Untersuchung gibt die Analyse des Aufsatzes des ehemaligen Tartuer Studenten und späteren estnischen Dichters Jean Bergmann "Die Dichtkunst" (erschienen im Jahre 1878), in welchem er mit einem recht tieferen und sachkundigeren Hineindecken, als es bisher der Fall gewesen war, die Eigenheiten der Dichtkunst, ihre Ausdruckskraft und den poetischen Versrhythmus behandelt hat. Als schaffender Dichter hat der Autor sich mit aller Bestrebung in die Theorie des Dichtens und in die von ihm übersetzten altgriechischen Dichtungen vertieft. Dabei ist es gefälligst beach-

тенсивно, что Бергманн die Eigenheiten der estnischen Sprache weitgehend berücksichtigt. Zugleich hat er sich mit dem estnischen alliterierenden Volksliede befasst und den noch bis zum heutigen Tage gebräuchlichen Fachausdruck "rahvaluule" (die Volksdichtung) eingeführt. Nachträglich zum Aufsätze Bergmanns hat Ado Grenzstein im Jahre 1879 das Wort ergriffen und darauf hingewiesen, wie die alliterierenden estnischen Volkslieder und Sprichwörter zu analysieren seien. Beisammen mit einigen sich für die Poesie interessierenden Studenten (wie M. J. Eisen u. a.) hat Bergmann zudem auch mit den finnischen Philologen Fühlung gesucht.

О РОЛИ ЭСТОНСКИХ СТУДЕНТОВ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ И ФОЛЬКЛОРЕ XIX СТОЛЕТИЯ

Э. Лаугасте

Р е з ю м е

В настоящем исследовании анализируется статья бывшего тартуского студента, эстонского поэта Яана Бергмана "Искусство стихотворства" (1878 г.), в которой основательнее и более умело, чем ранее, рассматриваются особенности, образность и стихотворный ритм поэзии. Автор, сам подлинный поэт, изучил современную ему теорию стихосложения, а также древнегреческую поэзию, которую он же и переводил. Примечательно и то, что Бергман учитывал своеобразие эстонского языка, занимаясь одновременно и эстонскими аллитерационными народными песнями, избрав для них по сей день употребляющийся термин "народное поэтическое творчество" ("rahvaluule"). В дополнение к сказанному А.Гренцштейн в 1879 г. указал, как следует анализировать эстонские аллитерационное народное творчество и пословицы. Совместно с несколькими студентами, интересовавшимися стихотворством (М.Ю.Эйсен и др.), он стремился завязать контакты и с финскими филологами.